

Черкаського обласного управління кінофікації, яке виконало план на 105,2%, Івано–Франківського – 105,2%, Кримського – 104,3%, Хмельницького – 102,5%, Чернігівського – 101,9%, Київського міського – 108,3% та Севастопольського – 104,8% [7, арк. 156].

В республіці була проведена робота по розширенню показу документальних та науково–популярних кінокартин. Вони систематично демонструвались в 58 спеціалізованих кінотеатрах і залах, в фойє – 96 кінотеатрів, а також на подовжених сеансах, вечорах великої кінопрограми та на спеціальних сеансах.

Таким чином, підсумовуючи вище вказане потрібно сказати, що за допомогою партійних і радянських органів на Україні було проведено значну роботу по розвитку кіномережі та поліпшенню кінообслуговування населення. Протягом 1954–1965 рр. кіномережа зросла на 12,5 тис. кіноустановок, тобто більше як у два рази, в тому числі державна на 216,3% і профспілкова на 28,9%.

За цей період в містах і робітничих селищах збудовано 721 державний кінотеатр на 388 тис. місць. Сільська кіномережа збільшилась на 122,4% в тому числі державна на 131,6% і профспілкова на 57,3%.

Кіноустановки були підпорядковані різним відомствам, не існувало єдиної системи і методу планування розвитку і експлуатації кіномережі, не здійснювався контроль за правильним територіальним розміщенням кіноустановок. Відомча розпорощеність кіномережі утруднювала здійснення єдиної системи в плануванні репертуару і використанні фільмофонду.

Разом з тим потрібно відзначити недоліки кінопрокату та кінообслуговування населення як УРСР та і всього Радянського Союзу загалом. Довгий час незадовільним залишався стан самих кінотеатрів та клубів культури, де демонструвались стрічки, в умовах холоду та відсутності місць для сидіння зменшувалась кількість бажаючих відвідувати кіносеанси. Також, потрібно зазначити що стан дублювання фільмів українською мовою на початку 1950–х років був вкрай незадовільним, адже в більшій мірі фільми, що демонструвались в кінотеатрах, були зняті в Москві та російськомовні, також більшу частину сценаріїв і фільмів відзнятих на українських (Київській та Одеській) кіностудіях були російською мовою.

Загалом можна зробити висновки, що період 1950–х – середина 1960–х став переломним для українського кінематографу, це період відбудови, налагодження системи, пошук нових ідей та способів їх реалізації, що в подальшому стане міцним підґрунтям для подальшого розвитку вітчизняного кінематографу.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1. – Оп.72. – Спр.5.
2. Вільна Україна. – 1952. – №73. – 11 квітня.
3. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.71. – Спр.180.
4. Там само. – Оп.3. – Спр.345.
5. Там само. – Оп.31. – Спр.2407.
6. Черкасова Н. Кінопрокатна діяльність у контексті розвитку кінематографу / Н. О. Черкасова // Культура України: зб. наук. ст. / ХДАК. – Х., 2010. – Вип.30. – С.163–173.
7. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.31. – Спр.2975.
8. Федорова Я. Розвиток кіномережі в селах України в середині 1950–х – на початку 1960–х рр. / Я. А. Федоренко // Україна Соборна: зб. наук. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2006. – Вип.4, Т.2. – С.105–106.

References

1. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrainy. – F.1. – Op.72. – Spr.5.
2. Vil'na Ukrain'na. – 1952. – №73. – 11 kvitnja.
3. CDAGO Ukrainy. – F.1. – Op.71. – Spr.180.
4. Tam samo. – Op.3. – Spr.345.
5. Tam samo. – Op.31. – Spr.2407.
6. Cherkasova N. Kinoprokatna dijial'nist' u konteksti rozvytku kinematografu / N. O. Cherkasova // Kul'tura Ukrainy: zb. nauk. st. / HDAK. – H., 2010. – Vyp.30. – S.163–173.
7. CDAGO Ukrainy. – F.1. – Op.31. – Spr.2975.
8. Fedorova Ja. Rozvytok kinomerezhi v selah Ukrainy v seredyni 1950–h – na pochatku 1960–h rr. / Ja. A. Fedorenko // Ukrain'na Soborna: zb. nauk. st. / NAN Ukrainy, In-t istorii' Ukrainy. – K., 2006. – Vyp.4, T.2. – S.105–106.

Dzyubenko Yu. V., postgraduate student of the Chair of Archeology and Special Branches of History, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Ukraine, Cherkasy), doll912009@rambler.ru

Financing, reconstruction and development of movie distribution in the soviet Ukraine early in the 1950s – mid–1960s

The article analyzes a state of movie industry and movie distribution of 1950s – mid–1960s based on available scientific papers and archival documents. The short description and a state of movie industry before the reconstruction and a state as of 1965 are given.

A powerful wave of reconstruction the movie industry began in the first half of 1950s. The reason for delay was the priority of the reconstruction of industry and agriculture. After the war, a period when the film studio returned from evacuation, needed time for the entry of former activities of the entire movie industry.

In addition, movies were faithful propaganda of the Soviet way of life, to show movies held cultural work involving rural and urban intellectuals, short lectures. Cinema was of entertainment, educational, educational nature. The question arose of constructing new movie projectors, movie theaters that would increasingly meet the needs of the audience.

Keywords: movie industry, movie distribution, reconstruction, duplication of movies, movie theater, club, financing.

* * *

УДК 94(477)«1953/1964»:378

Лук'яненко О. В.,

кандидат історичних наук, ст. викладач,
Полтавський національний педагогічний
університет ім. В. Г. Короленка (Україна,
Полтава), lukyanenko.ov@gmail.com

«КАРИКАТУРНІ ВІЙНИ» В ОСВІТЯНСЬКІЙ ПРЕСІ УРСР ДОБИ «ВІДЛИГИ» (1953–1964 РОКИ) (Ч.1)

Ілюструються акценти, що їх розставляла для освіти УРСР профільна преса періоду десталінізації (1953–1964 рр.) у сфері міжнародної політики крізь специфічну форму впливу на свідомість – карикатури. Застосування методу контент–аналізу дозволило проілюструвати тлумачення викладачами та студентами вишів світового порядку та оцінки подій на міжнародній арені; виявити змістову участь освіти у «холодній війні».

Ключові слова: повсякдення, міжнародна політика, карикатура, вища педагогічна школа, десталінізація.

Радянський Союз невпинно просував ідею своєї миротворницької місії у світі від часів Декрету про війну. Так повелося у більшовиків, що поки на світовій арені співали про миролюбність нової влади, всередині країни різали, нищили та катували тисячі й мільйони людей. Час ішов, а традиції лишались незмінними. Змінювалися лише лялькарі у цій грі та декорації, перед якими вони грали свої ролі на історичній арені. Така блюзнірська політика на певний час була заморожена гітлерівською агресією. Та й вона не змогла викоринити у «советського вождя» бажання бути «білим та пухнастим» для світу. Та це було далеким від істини [1].

Сьогоднішня Російської «федеративної імперії» повторює здобутки і помилки минулого. «Таваріщ

Путін» креше на увесь світ іскри протистояння, як колись робив Сталін, аби розхитати наближені до Росії уряди. Свого часу «вождь народів» вдало влаштував «Народні революції» у Польщі, Угорщині та іже з ними. На зорі XXI століття «верховний правитель» (як запропонував називати Путіна одіозний В. Жириновський) так само насаджує «народний вибір» Грузії з Абхазією та Осетією, Молдові з Придністров'ям, а з 2014 р. і Україні з абсурдними Донецькими, Луганськими та іншими «волосними» народними республіками. Як і в часи совєтщини, потужна кремлівська пропаганда вибілює керманіча держави та його політику в очах світової спільноти та задурює голови своїм громадянам. Передові позиції у цій боротьбі за світогляд відіграють ЗМІ.

У часи «відлиги» ситуація не відрізнялася від сьогоденної. Єдине, що значнішу роль грало все ж друковане слово, бо телебачення лише починало свій триумфальний хід Союзом. Ми звернули свою увагу на формування геополітичної картини світу у розумах освітян УРСР. Вони виходили за трибуни аудиторій, розказуючи майбутнім учителям про проблеми міжнародних відносин. Педагогі ішли у маси і читали публічні лекції робітникам та колгоспникам. Освітня ж була й на передовій пропаганди. Особливо цікавим нам видається такий жанр пропаганди, як політична карикатура, до аналізу якого ми вже вдавалися у наших попередніх розвідках [2]. У ньому, окрім шарму, є глибокий підтекст, колоритні образи головних політичних діячів доби, скопійовані уявні та реальні політичні карти світу. Є й свої забобони та омани. Ще цікавішими вони видаються тоді, коли розумієш, що багато з публікованого у газеті «Радянська освіта» було намальоване викладачами та студентами педагогічних інститутів [3].

Світ міжнародної карикатури часі Сталінського правління був усталеним і, здавалося, не підлягав змінам [4]. Проте, після смерті Й. Сталіна на певний час мистецтво критикувати Захід крізь призму шаржів заступила всенародна туга за вождем. Перша політична карикатура з'явилася на сторінках «Радянської освіти» у кінці жовтня 1953 р. Її автором був викладач креслення Вінницького педінституту М. Славський. На малюнку зображено каудильйо Великої Іспанії Франсіско Франко. Художник зобразив його огрядним, хоча насправді диктатор був підтягнутим. Президент одягнений у парадну форму генералісимуса. Хоча штани з лампасами ледь сходяться на товстих стегнах, а камзол на пухкому животі насилу утримують застібнутим 8 гудзиків та пояс з пряжкою, прикрашеною карбуванням нацистської свастики. Обличчя політичного діяча пласке, брови густі, ніс – великий, а рот розплився у широкій дружній посмішці. Прикметно, що справжній диктатор мав протилежні риси обличчя і, на відміну від свого карикатурного обрису, носив вуса. На голові прем'єр-міністра Франко щось на зразок носовичка, зав'язаного по чотирьом куткам у вузлики – намагання висміяти чи то військову пілотку, чи традиційну іспанську монтеру – головний убір тореадорів. Руки правителя широко розведені; жест ілюструє підпис під малюнком: «Добро пожалувати!» (Зверну увагу на засилля зросійщення, яке витіснило «ласкаво просимо» з побутового використання). Перед іспанцем умовне зображення

Іспанії, яка чомусь доходить краю Піренейського півострова та упирається в Північний Атлантичний океан. Країна покрита сувою, на якому написано «Воєнна угода США з Франко». На полі договору видно щонайменше 7 літаків з літерами «USA» на борту. Щонайменше шість машин ідуть на приземлення на тлі чорного неба і посипають Іспанію дощем зі снарядів [5].

Поштовхом до малювання було підписання американо-іспанського договору про оборону від 26 вересня 1953 р., відомого як Мадридський пакт. Документ складався з трьох частин – Угоди про оборону, Угоди про економічну допомогу та Угоди про допомогу в цілях взаємної оборони. Він надавав США право будувати та розширювати наявні військові авіаційні та морські бази на Піренейях. Уряд Франко зобов'язався фінансувати ці процеси.

Немає жодного натяку на атомні підводні човни, хоча стаття 4 договору передбачала будівництво відповідних баз. Очевидно, це пояснюється необізнаністю викладача з нюансами договору, бо у ньому вони названі спорудами секретного характеру. Відсутні натяки на те, що Штати надавали Іспанії економічну та технічну допомогу у відповідь на полегшення умов ведення бізнесу в Іспанії. Так само не видно на карикатурі й іншого учасника міжнародних відносин – президента США Дуайта Ейзенхауера. Зауважимо, що усі намагання освітян викликати осуд дій іспанців не призводили до жодних зрушень на міжнародній арені – договір був пролонгований ще на п'ять років у 1963 р.

У грудні 1953 р. друга карикатура авторства М. Славського називалася «Хазяїн нацьковує, собака гавкає...» і стосувалася конфлікту у Кореї [6]. У ролі хазяїна уособлювалися США. Правда, доволі опосередковано: на картині відсутнє повне зображення «господаря». Натомість з правого боку видно дві руки одягненого у костюм чи військовий кітель чоловіка. На правиці замість запонки зображення долара – неприхований натяк на Сполучені Штати. У цій руці власник тримає нагайку, якою поганяє «собаку», прив'язаного до мотузка у лівій руці. У ролі «тримача» міг бути зашифрований або ж тогочасний президент країни Дуайт Ейзенхауер, або ж командувач Восьмої армії США, що перебувала у Кореї, генерал Максвел Девенпорт Тейлор. Другий варіант очевидніший, бо у епіграфі до карикатури Славський навів цитату з «Правди» про те, що цей американський військовий діяч наголошував на єдності цілей Сполучених Штатів та корейського уряду. У вигляді роздратованого бульдога був зображений президент Південної Кореї Лі Синман. Карикатурист явно постарався зобразити його якомога огиднішим. Величезна людська голова вимальовувалася з занадто перебільшеними расовими ознаками на обличчі: вузькі очі були виражені, виступаючі вилиці випирають на обличчі зі зморшками під очима, властива монголоїдам відсутність або слабкість волоссяного покриву на обличчі тут зображена трьома волосинами, що стирчать під пласким, проте пухким носом. Величезний рот з розпухлими губами у «бульдога» відкритий, з нього стирчать лише два зуби – один на верхній, інший на нижній щелепі. Через обличчя, обмотуючи підборіддя, іде хустка, зав'язана на бантик на голові. Це одночасно і символ того, що корєсець буде «подавати голос» виключно по волі господаря, і символ

його військової слабкості перед Північною Кореєю, яку підтримував СРСР. З–за пов'язки стирчить неприродно велике вухо, направлене у бік руки з нагайкою, ніби слухаючи, коли «американський власник» дасть команду «гавкати» на прогресивне комуністичне людство. На ошийнику бульдога написано ім'я корейського лідера за граматичним зразком доби «Лі Син Ман». Бульдог одягнений у чорний фрак з білою манишкою та рябі штани у заплатах. Карикатурист таким чином показував буржуазну природу південнокорейського лідера, яку намагалися висміяти в Союзі. Хвіст Бульдога був перебитий і перев'язаний стрічкою – символ того, що прозахідні корейці мали б бути у програвші. Передніми лапами–руками Лі Синман притискав до землі військовий договір з китайським лідером Чан Кайші. У правій лапі бульдог тримав гостре мачете. По суті ця картинка стала ідеологічною відповіддю Союзу на ряд військових дій США на теренах Південно–Східної Азії. Ще у жовтні 1953 р. президент Синман, який до того вів політику «маршу на північ заради об'єднання», погодився на передачу контролю над армією Кореї до сил ООН [7].

У квітні 1954 р. після нетривалої перерви почалася чергова хвиля антиамериканської пропаганди. М. Славський назвав її «Весняна заГРОЗА над Уолл–стрітом» [8]. (1954). Малюнок композиційно був поділений на дві частини. З чорного неба, визирав величезний скелет у циліндрі з надписом «Криза» на ньому. Через темний виднокрай з правого кутка біла блискавка, яка в лівій руці скелета перетворювалася на косу із закривавленим лезом. Зловіща смерть височіла над Нью Йорком. На фоні хмарочаосів бігали вльсьмеро вгодливаних банкірів. Вони були зображені зі спотвореними від страху обличчями. Один із них, крайній справа, тримався обома руками за голову, його колега поруч з роззявленим ротом тицяв у небо аркуші папареу з надписами «Плани нової війни», які нещадно тріпає шквальний вітер. Двоє американців по центру тримали в руках гармати жерлами догори. На одній було написано «Гонка озброєнь», на іншій – «США». Цей же буржуа міцностискав мішок з етикеткою «Военні прибутки». Останній глядач гнівно махав тицяв кулаком в сторону кризової бурі. У наговлі двічі можна було розгледіти знак долара. Найвірогідніше за все, М. Славський такою карикатурою відреагував на рецесію, що мала місце у Сполучених Штатах Рецесія у 1953 р. Вона розпочалася у другому кварталі 1953 року і тривала до першого кварталу 1954 р. Криза завала збитків у \$56 млрд. Економічний спад на заході тоді відбулося через поєднання різних причин. Однією з них були наслідки корейської війни, до того ж великі суми коштів були переведені в національну безпеку. Не дивно, що в СРСР сподівалися, що їхній політичний опонент не зможе оправитися після економічного удару та продовжувати «холодну війну».

У липні 1954 р. вінницький педагог М. Славський намалював шарж «Затягне сонячне затемнення над Західною Німеччиною» [9]. (1954). На картинці було зображено територію ФРН. На ній стирчали 10 гармат жерлами догори з прапорами з надписом «США» на них. Вони символізували військові бази Америки у цій країні. Згори на свої успіхи споглядало мілітаризоване світило. Чорний місяць мав риси людського обличчя

у військовій касці, на якій красувалися літери «USA». Він закривав сонце Західній Німеччині, яке тоненьким серпанком, що виглядав справа від чорного кола, не міг освітити ФРН. Тому територія країни була заштрихована чорним, аби підкреслити засилля мороку у ній. Цікаво, що автор твору намагався навіть текстурою штриховки передати ставлення до політичних режимів навколо. Східну Німеччину він зобразив крапками, буржуазну Францію – гострими лініями, що наче леза спрямовані у бік Німеччини. Це підсвідомо формує неприязнь до Західного світу у глядача. Вважаю, що карикатура критикує те, що протягом майже всієї Холодної війни в Західній Німеччині перебували 5–й і 7–й армійські корпуси 7–ї армії США. Це був кістяк американських сил, що дислокувалися у межах південного кордону Німеччини та на західному кордоні Чехословаччини.

У листопаді 1954 р. «Радянська освіта» опублікувала черговий малюнок авторства М. Славського «Сірники дяді Сема» [10]. На карикатурі були зображені дві величезних потворних руки зі скрюченими волохатими пальцями, що закінчувалися кігтями замість нігтів. На середньому пальці правої руки був одягнений перстень, на якому було гравіювання у вигляді знаку долара. Такий самий символ прикрашав запонку на полосатому манжеті сорочки, який виглядав з піджака – натяк на геометрію американського прапора. Центр композиції був на пачці сірників з надписом «Made in USA», причому літера S мала форму \$. У коробці було чотири сірники, що замість сірчаних головок мали голови політичних діячів тогочасності. З них усіх підписаними на стовбурі сірника були лише німецький канцлер Конрад Аденауер та корейський президент Лі Синман. Перший мав ніс крючком, насуплени брови та примружені очі, рот перекошило у невдоволенні. На голові у канцлера була одягнена каска, що одночасно імітувала і середньовічний шолом зі заламаними рогами по боках. Лі Синман виглядав на карикатурі як розбещений малюк: округле обличчя було так само спотворене від емоцій болю, вузькі поросячі оченята зведені на переносці, з рота стирчали два зуби, а сама голова перев'язана хусткою, наче у корейського президента був флюс. З–під вузла на маківці жмутком стирчало чорне волосся. Інші двоє сусідів по сірниковій пачці не підписані, проте носили яскраво виражені монголоїди риси обличчя та мали окуляри. Скоріше за все, одним із них був Йосіда Сігеру, тодішній голова Ліберальної партії Японії, який стояв на чолі країни від окупації США після Другої світової війни та був основоположником політичної системи повоєнної Японії. Інший – Пйон Йон Тхе (Byeon Yeong-tae) – південнокорейський поет та державний діяч, який з 1954 р. обіймав посаду прем'єр–міністра Республіки Корея. Він ще 1 жовтня 1953 підписав у Вашингтоні Договір з США про взаємну оборону та очолював делегацію своєї країни на Женевській нараді 22 травня 1954 р. щодо питання об'єднання Кореї. Такий висновок можна зробити, зважаючи на те, що лівою рукою «монстр США» чиркав по коробку сірником, на якому було написано ім'я Чан Кайші. Голова китайського лідера була опущена вниз, у роті залишилося лише два зуби, а на лівій щоці наклеєний пластир хрестом. У коливаннях повітря від чиркання сірником Чан Кайші помітні два слова «Провокації». Найвірогідніше, ця

карикатура була присвячена Першій кризі в Тайванській протоці. Це був збройний конфлікт між Китайською Народною Республікою та Тайванем (або ж Китайською Республікою). Причина була у контролі над групи островів біля узбережжя провінції Чжецзян і Фуцзянь. У 1954 р. вони знаходилися під юрисдикцією Китайської республіки. Після початку обстрілів о. Цзіньмень артилерією комуністичного Китаю, США як союзники Тайваню, думали над застосуванням ядерної зброї проти КНР.

Січень 1955 р. ознаменувався виходом у світ карикатури М. Славського під назвою «Американізована «ялинка» [11]. Карикатура зображувала кумедну сцену дарування. Зліва у схилений позі дарувальника стояв, скоріше за все, Президент США Дуайт Ейзенхауер. У нього була непропорційна голова з маленьким підборіддям, що неймовірно розширювалася догори. На крючкуватому носі були начеплені темі окуляри, які приховували вираз очей. На голові – каргуз шерифа зі знаком долара замість зірки. Сам він був одітий у військову форму замість цивільної. На погонах так само красувалися знаки «\$». З правого боку до поясу була пристебнута кобура з револьвером. Навпроти Ейзенхауера стояв маленький пузатий німець – найвірогідніше це була спроба принизливо зобразити канцлера ФРН Конрада Аденауера. Проте цей карикатурний персонаж на нього був схожий, як кажуть українці, як свиня на коня, тільки шкіра не така. На вгоданій піці у нього було відображення емоцій відданості Америці, очі примружені, пухкі губки стиснуті, під неголеною шиєю на зав'язках трималася військова каска. По центру шолома зображена свастика, з обох боків на кшталт рогів на шоломах тевтонців, стирчали дві гармати. Правою рукою він віддавав честь американцеві, ліва була струнко притиснута до тіла. На лівому плечі видно погон з подвійною символікою. Це свастика та знак долара. А на шевроні, пришитому до передпліччя, символ дивізіону СС. Пухке пузо підперезує пояс, з якого звисають дві гранати та бойовий ніж. Скоріше за все, художник намагався намалювати знайому йому ручну протитанкова граната призначена для ураження танків, а також інших броньованих цілей РПГ-43, та гранату для боротьби з броньованою технікою противника, бронемашинами та легкими танками, що мають броню 20–25 мм, РПГ-40. Через плече перекинута і теліпається на пузі пістолет-кулемет Maschinen Pistole-40. Аби надати Конраду Аденауера схожості з нацистським лідером, йому домалювали вуса під носом. Щоб показати нищість ФРН у порівнянні з соціалістичною НДР, канцлера зобразили у коротеньких шротиках замість свійського галіфе. Тонкі волохаті ноги у нього взуті у кирзові чоботи. Президент Ейзенхауер, неоднозначно лукаво посміхаючись, протягує Аденауеру в дарунок «ялинку». Вона зроблена з семи жерел гармат замість стовбура на основних гілок, де-не-де замаскованих сосновими худенькими гілочками. Замість прикрас на ній атомна бомба, ручна осколкова граната Ф-1 та протитанкова гранат РПГ-43. Увінчує різдвяну красуню замість зірки нацистська свастика. За підставку ялинці – величезний символ долара, на якому змією в'ється надпис «Паризькі і Лондонські угоди».

Очевидно, що поштовою до створення образів послуговували наслідки Лондонської конференції, яка

зібрала представників Сполучених Штатів Америки, Канади, країн-учасників Брюссельського Пакту з Франції, Великобританії та країн Бенілюксу, а також Італії та Федеративної Республіки Німеччини у Лондоні з 28 вересня по 3 жовтня 1954 р. На ній вирішили, що ФРН мала долучитися до Північноатлантичного договору, а також, разом з Італією, до Брюссельського договору. Згодом ті ж положення підтвердили на полях Паризької міжнародної конференції, яка відбулася 19–23 жовтня 1954 року у столиці Франції. У підсумку роботи Бельгія, Великобританія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, США та Франція підписали так звані Паризькі угоди. Тоді Федеративна Республіка Німеччина отримала повний суверенітет. Це послало крапку в окупації країни, а також надало дозвіл вступити до НАТО.

Список використаних джерел

1. Лук'яненко О. В. Антизахідна істерія у карикатурах освітян УРСР повоенного семиліття (1) // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип.87. – С.121–124.
2. Лук'яненко О. В. Антизахідна істерія у карикатурах освітян УРСР повоенного семиліття (2) // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2014. – Вип.88. – С.35–38.
3. Лук'яненко О. В. Україна–Росія–Світ: Бермудський трикутник у світогляді освітян повоенних педагогічних інститутів УРСР // Jahrbuch der V. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2014 Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier. Verlag Otto Sagner, München. – Berlin, 2015. – С.484–500.
4. Лук'яненко О. В. Протистояння сходу і заходу в карикатурах освітян повоенної України // Культурні практики як чинник соціокультурної модернізації сучасного українського суспільства: матеріали Всеукр. наук.–практ. конф. / за заг. ред. А. І. Литвиненко, О. В. Лук'яненка. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – С.85–102.
5. Славський М. Франко // Радянська освіта. – 1953. – №44. – С.4.
6. Славський М. Хазяїн нацьковує, собака гавкає // Радянська освіта. – 1953. – №51. – С.4.
7. D. Cha, Victor. «Rhee-straints»: The Origins of the U.S.–ROK Alliance // International Journal of Korean Studies. – 2011. – Vol. XV, No.1.
8. Славський М. Весняна заГРОЗА над Уолл–стрітом // Радянська освіта. – 1954. – №16. – С.4.
9. Славський М. Затяжне сонячне затемнення над Західною Німеччиною // Радянська освіта. – 1954. – №27. – С.4.
10. Славський М. Сірники дяді Сема // Радянська освіта. – 1954. – №46. – С.4.
11. Славський М. Американізована «ялинка» // Радянська освіта. – 1955. – №1. – С.4.

References

1. Lukyanenko O. V. Antyzakhidna isteriya u karyaturakh osvityan URSR povoyennoho semylittya (1) // Hileya: naukovyy visnyk: Zbirnyk naukovykh prats'. – K., 2014. – Vyp.87. – S.121–124.
2. Lukyanenko O. V. Antyzakhidna isteriya u karyaturakh osvityan URSR povoyennoho semylittya (2) // Hileya: naukovyy visnyk: Zbirnyk naukovykh prats'. – K., 2014. – Vyp.88. – S.35–38.
3. Lukyanenko O. V. Ukrayina–Rosiya–Svit: Bermud's'kyu trykutnyk u svitohlyadi osvityan povoyennykh pedahohichnykh instytutiv URSR // Jahrbuch der V. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2014 Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier. Verlag Otto Sagner, München. – Berlin, 2015. – S.484–500.
4. Lukyanenko O. V. Protystoyannya skhodu i zakhodu v karyaturakh osvityan povoyennoyi Ukrayiny // Kul'turni praktyky yak chynnyk sotsiokul'turnoyi modernizatsiyi suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva: materialy vseukr. nauk.–prakt. konf. / za

zah. red. A. I. Lytvynenko, O. V. Lukyanenka. – Poltava: PNPУ imeni V. H. Korolenka, 2015. – S.85–102.

5. Slavs'kyi M. Franko // Radians'ka osvita. – 1953. – №44. – S.4.

6. Slavs'kyi M. Khazyayin nats'kovuye, sobaka havkaye // Radians'ka osvita. – 1953. – №51. – S.4.

7. D. Cha, Victor. «Rhee–strait»: The Origins of the U.S.–ROK Alliance // International Journal of Korean Studies. – 2011. – Vol. XV, No.1.

8. Slavs'kyi M. Vesnyana zaHROZA nad Uoll–stritom // Radians'ka osvita. – 1954. – №16. – S.4.

9. Slavs'kyi M. Zatyazhne sonyachne zatemnennya nad Zakhidnoyu Nimechchynoyu // Radians'ka osvita. – 1954. – №27. – S.4.

10. Slavs'kyi M. Sirnyky dyadi Sema // Radians'ka osvita. – 1954. – №46. – S.4.

11. Slavs'kyi M. Amerikanizovana «yalynka» // Radians'ka osvita. – 1955. – №1. – S.4.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer in Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

«Caricature wars» in the educational media of the Ukrainian SSR of the «thaw» period (1953–1964) (P.1)

The article illustrates the accents that profile press of the period of de–Stalinization (1953–1964) was arranging for teachers of the UkrSSR in the sphere of international politics through a specific form of influence on consciousness – cartoons. Application of the method of content analysis helped to illustrate the interpretation of teachers and students of higher educational institutions of the world order and their evaluation of developments in the international arena; as well as to identify meaningful participation of teachers in the «cold war».

Keywords: *Every–day life, international politics, caricature, higher pedagogical school, de–Stalinization.*

* * *

УДК 338.483.1+908

Цимбала О. С.,
здобувач Інституту українознавства ім.
І. Крип'якевича, викладач кафедри теорії і практики
туризму Львівського інституту економіки і туризму
(Україна, Львів), olga.lviv1256@gmail.com

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ М. ГОЛУБЦЯ

Вивчено історико–краєзнавчі дослідження українського вченого міжвоєнного періоду Миколи Голубця. Його наукова спадщина багата краєзнавчими розвідками про історичні міста Галичини, окрему групу робіт формують дослідження з історії Львова. Мета статті полягає в аналізі теоретико–методологічних принципів, які вчений поклав в основу своїх краєзнавчих праць. У своїх статтях він застановився над значенням краєзнавства як науки, метою і ключовими принципами дослідження, окреслив власне бачення актуальності здійснення краєзнавчих розвідок. Зробив спробу класифікувати краєзнавчі ресурси, виокремив основні чинники, які гальмували розвиток краєзнавчих походів, здійснив історіографічний огляд української і польської краєзнавчої літератури, виділив важливі складові краєзнавчих досліджень, наголосив на проблемі збереження історико–культурного надбання краю. Такі комплексні завдання М. Голубець ставив перед краєзнавчою наукою у 20–30–х рр. ХХ ст.

Ключові слова: *Микола Голубець, історичне краєзнавство, міжвоєнний період, історико–краєзнавчі дослідження, теоретико–методологічні принципи.*

Українське краєзнавство пройшло складний і суперечливий шлях, проте завжди було могутнім засобом пробудження національної свідомості народу, його історичної пам'яті. Звернення до краєзнавчої тематики сприяє впровадженню до наукового обігу нових джерел. Це дозволяє заповнити «білі» плями нашої історії, спричинені тривалим пануванням підцензурної науки.

Сучасні українські дослідники приділяють значну увагу вивченню різних аспектів історичного

краєзнавства на регіональному рівні. У цьому контексті актуальними до сьогодні залишаються дослідження галицьких науковців, які у міжвоєнні десятиліття ХХ ст. сформуливали потужний доробок теоретичних та методичних засад краєзнавства. Серед провідних вчених цього періоду, які доносили свої розвідки до галицьких читачів, були Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Кирило Студинський, Василь Щурат, Євген Пеленський та багато інших [8, с. 7]. Цілий пласт краєзнавчих досліджень належить перу Миколи Голубця. Його наукові розвідки заповнили низку прогалів у вивченні місцевої історії краю. Однак цей напрямок досліджень вченого залишається не надто відомим, адже більшість досліджень сучасних науковців пов'язана з мистецькими студіями М. Голубця [11; 12; 14] та його редакторсько–видавничою діяльністю [4; 7; 13]. Натомість історико–краєзнавчі розвідки до сьогодні не мають належної оцінки. Серед сучасних досліджень варто згадати публікації Л. Кічури, яка, вивчаючи публіцистику М. Голубця в контексті суспільно–політичних подій 20–30–х рр. ХХ ст., серед іншого, виокремила і його історико–краєзнавчі праці [5; 6].

Микола Голубець (1891–1942 рр.) – галицький історик, краєзнавець, архівіст, мистецтвознавець, письменник, перекладач, редактор та активний громадський діяч першої половини ХХ ст. Отримавши гімназійну та університетську освіту у Львові, творчу діяльність розпочав як поет і письменник. У роки Першої світової війни служив у Легіоні Українських січових стрільців, брав участь в українсько–польській війні 1918–1919 рр. Досвід професійної діяльності здобув у численних періодичних виданнях: у 20–30 рр. ХХ ст. активно займався редакційно–видавничою діяльністю [15]. Наукове становлення М. Голубця відбулося у середовищі українських наукових, культурно–мистецьких товариств (Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, Гурток діячів українського мистецтва, Асоціація незалежних українських митців, Кружок любителів Львова, Товариство українських бібліофілів).

Зацікавлення М. Голубця краєзнавчими студіями пов'язане з його діяльністю у «Кружку любителів Львова», що виник восени 1921 р. під керівництвом українського історика І. Крип'якевича [16, с. 41]. Безсумнівно, саме в результаті роботи у Кружку М. Голубець розширив поле своїх наукових досліджень, пов'язаних з історією, краєзнавством та львовознавством. За спогадами його сучасника С. Шаха він не був «ні з фаху, ні зі студій істориком; він був радше істориком українського мистецтва» [16, с. 29]. Однак робота у Кружку зацікавила його настільки, що дослідження рідного міста стало важливою складовою його наукових студій. Очевидно, саме робота у Кружку підштовхнула його до поглиблення краєзнавчих і львовознавчих студій, змусила ґрунтовніше замислитись над теоретико–методичними аспектами краєзнавства.

Роль і завдання краєзнавства дослідник сформулював та виклав у серії статей «Наш рідний край» [9]. М. Голубець назвав краєзнавство найшляхетнішою та найприємнішою наукою, що виступає основою національної свідомості й патріотизму. Аналізуючи загальні позиції краєзнавства, він зупинився на окремих засадничих поняттях. Так, у його дослідженнях помітною є спроба здійснити узагальнюючу класифікацію